

ارزیابی شاخص‌های سلامت نظام بانکی و آسیب‌شناسی آن در ایران

اصغر ابوالحسنی هستیانی^۱

محمد رضا حاجی جعفری^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۲۰

تاریخ ارسال: ۱۳۹۷/۱۲/۲۵

چکیده

یکی از روش‌هایی که به بانک‌ها در جهت شناسایی جایگاه و موقعیت رقابتی و کیفیت عملکرد خویش کمک می‌کند، سنجش عملکرد بانک‌ها از ابعاد گوناگون و رتبه‌بندی آنهاست. با توجه به اهمیت موضوع و به منظور حصول اهداف مترتب بر آن تدوین یک الگوی جامع و کامل برای ارزیابی عملکرد بانک‌ها ضروری به نظر می‌رسد. لذا در این پژوهش، کوشش به عمل آمده است تا با استفاده از سیستم رتبه‌بندی CAMEL عملکرد بانک‌های دولتی، خصوصی و نیمه‌دولتی در ایران تجزیه و تحلیل گردد. اهداف این پژوهش عبارت‌اند از شناخت و بررسی شاخص‌های سلامت نظام بانکی در ایران، پیش‌بینی تهدیدهای آتی نظام بانکی کشور و ارائه راهکارهای ارتقای شاخص‌های سلامت نظام بانکی در ایران می‌باشد. تحقیق کاربردی حاضر یک مطالعه توصیفی-تحلیلی و به طور مشخص از نوع مطالعه موردی است. نمونه این مطالعه به صورت هدفمند از میان بانک‌های ایرانی (مجموعاً ده بانک) انتخاب شد، که در حقیقت این بانک‌ها شاخص‌تر بوده و نمونه شامل هریک از اقسام سه‌گانه بانک‌ها می‌شود. همچنین داده‌ها بر اساس صورت مالی بانک‌ها و ترازنامه آنها به دست آمدند. پس از بررسی صورت‌های مالی و محاسبات دقیق شاخص‌های CAMEL (شاخص‌های سلامت نظام بانکی) در بانک‌های نمونه، ارقام به دست آمده مقایسه شد و نتیجتاً در برخی شاخص‌ها بانک‌های خصوصی و در برخی دیگر خصوصیتی یا دولتی نصاب‌های بهتری به دست آوردند. چرایی و تحلیل وضعیت مزبور در پایان پژوهش بحث و بررسی گردید.

واژگان کلیدی: سیستم رتبه‌بندی کامل، شاخص‌های سلامت نظام بانکی، بانک‌های ایران

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور تهران (abolhasani@pnu.ac.ir)

۲. دانشجوی دکتری علوم اقتصادی، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد، دانشگاه امام صادق (ع)، نویسنده مسئول.
(faryadras1443@gmail.com)

۱. مقدمه

بانک‌ها به‌عنوان مؤسسات مالی و اعتباری نقش تعیین‌کننده‌ای در گردش پول و ثروت جامعه به عهده دارند و از این رو جایگاه ویژه‌ای در اقتصاد هر کشور دارد. لذا فعالیت مطلوب و مؤثر بانک‌ها می‌تواند در رشد بخش‌های مختلف اقتصادی و افزایش سطح کمی و کیفی تولیدات آثار مهمی بر جای گذارد (احمدیان، ۱۳۹۲).

در نظام بانکی هر کشور، تجزیه و تحلیل بانک‌ها با مقاصد گوناگونی مانند ارزشیابی سهام، سودآوری، ارزیابی عملکرد، کارایی و... صورت می‌گیرد، ضمن آنکه تجربه وقوع بحران مالی اخیر و آثار مخرب ناشی از انتقال بحران از بخش پولی به بخش واقعی اقتصاد، اهمیت توجه هرچه بیشتر به مقوله «سلامت بانکی^۱» را آشکار ساخته است.

در بررسی سلامت بانکی، انتخاب و تعیین شاخص‌ها یکی از مراحل مهم تحقیق است. معیارهای انتخاب شده در این تحقیق، نشانگر شاخص‌های سلامت بانکی شبکه بانکی در حوزه‌های کفایت سرمایه، کیفیت دارایی، نقدینگی، بازدهی و سودآوری به حساب می‌آیند و در آینده نیز قابلیت گسترش آن‌ها موجود می‌باشد. در دهه اخیر در مورد رویکردهای مختلف سیستم نظارت و مقررات بانکی کارآمد، به خصوص با وجود چالش‌های پیچیده در بازارهای مالی یکپارچه، مطالب زیادی منتشر شده است. یکپارچگی مالی نه تنها قوانین و مقررات و شیوه اعمال آن‌ها را پیچیده می‌کند، بلکه مدل‌های بومی شده را که داعیه ارائه راه حل مشکلات نظارتی دارند، دچار چالش جدی می‌نماید. در خصوص نظارت بانکی، نهادهای نظارتی به خصوص بانک‌های مرکزی، برای حصول اطمینان از داشتن نظارت مؤثر، تکنیک‌ها و ابزارهای زیادی را به کار گرفته‌اند. دستیابی به سیستم مالی قدرتمند، مستلزم وجود شرایط اقتصاد کلان پایدار و ساختارهای نظارتی کارآمد است. وجود استانداردهای حسابرسی سازگار و شفاف، شرط لازم برای ارتقای ساختارهای نظارتی مؤثر و کاراست. برای ارتقای سطح مدیریت ریسک پیشرفته و همچنین برطرف کردن نقیصه‌های بازار، انسجام و نظم بازار و اقدامات عملی بهینه در جهت افزایش انگیزه‌های داخلی و خارجی، ضرورت دارد. بدون شک، معیارهای بانکداری اسلامی موجب بهینه‌سازی چارچوب‌های متعارف می‌گردد. لذا برای کمک به بانک‌های مرکزی در جهت ایجاد معیارهای سنجش و حصول اطمینان از وجود سازگاری عملکرد بانک‌ها و مؤسسات اعتباری با شریعت و همچنین افزایش اطمینان مردم نسبت به اسلامی بودن سیستم بانکی، توسعه چارچوب رتبه‌بندی برای بانک‌های اسلامی و مؤسسات مالی غیربانکی اسلامی الزامی است (ملا کریمی، ۱۳۸۴).

در تهیه این تحقیق با تأکید بر معیارهای کمی در انتخاب شاخص‌ها سعی گردیده از معیارهای عمده سلامت نظام بانکی استفاده شود. در نتیجه عملکرد و وضعیت مالی و اعتباری شبکه بانکی یا بانک‌ها را به بهترین نحو منعکس سازد. این تحقیق با مبنا قرار دادن الگوی CAMEL به‌عنوان یک سیستم هشدار دهنده سریع به دنبال ارزیابی وضعیت سلامت شبکه بانکی و هر یک از بانک‌های کشور است. اهداف اختصاصی این پژوهش نیز بدین شرح است:

^۱ Banking health

- ۱) شناخت و بررسی شاخص‌های سلامت نظام بانکی در ایران
- ۲) پیش‌بینی تهدیدهای آتی نظام بانکی کشور
- ۳) مقایسه وضعیت کنونی سلامت نظام بانکی ایران با دیگر کشورهای جهان
- ۴) بررسی و استفاده از تجارب موجود در کشورهای مختلف جهان، جهت ارتقای شاخص‌های سلامت نظام بانکی
- ۵) ارائه راهکارهای ارتقای شاخص‌های سلامت نظام بانکی در ایران

۲. مبانی نظری پژوهش

یک سیستم بانکی سالم به دلیل نقش مهمی که در واسطه‌گری مالی دارد از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. بانک‌ها دارای تأثیرات خارجی مثبت از قبیل گردآوری پس‌اندازها، تخصیص منابع و فراهم نمودن نقدینگی و خدمات پرداخت هستند که در کشورهای در حال توسعه که دارای بازارهای مالی کمتر توسعه‌یافته هستند، عمده تأمین‌کننده مالی می‌باشد. بانک‌ها در سمت دارایی‌ها و بدهی‌ها با ریسک‌های مختلفی مواجه هستند از جمله اینکه در سمت دارایی‌ها، با ریسک قیمت‌گذاری پروژه‌ها ریسک اعتباری و ریسک نقد شوندگی و در سمت بدهی‌ها نیز با ریسک اعتماد مشتریان مواجه هستند (مهدیان و اسدی افشرد، ۱۳۹۲).

بنابراین با توجه به ریسک‌های مختلفی که یک بانک با آن مواجه است، شناسایی و پایش شاخص‌های سلامت بانکی دارای اهمیت است. در واقع این شناخت و پایش علاوه بر کمک به سیاست‌گذاران، مواردی همچون بهبود عملکرد نیروهای بازار در جریان تصمیمات سرمایه‌گذاری و وام‌دهی و شناخت مشکلات بالقوه در مراحل اولیه، به منظور جلوگیری و کاهش احتمال وقوع شوک‌های ناگهانی و نهایتاً بهبود جریان تخصیص منابع مالی را در بر دارد.

در بازارهای پیچیده، پرتالطم و رقابتی امروزی که بقای سازمان‌ها و بنگاه‌های اقتصادی به کیفیت تصمیمات مدیران آن‌ها بستگی دارد، ارزیابی عملکرد از اهمیت قابل ملاحظه‌ای برخوردار است، چرا که ارزیابی صحیح عملکرد و بررسی نتایج حاصله نقش بسیار مهمی را در ارتقای کیفیت و اثربخشی تصمیمات مدیریتی و در نهایت بهبود عملکرد سازمان بازی می‌کند. ارزیابی عملکرد بایستی از چنان جامعیتی برخوردار باشد که بتواند با بهره‌گیری از شاخص‌های استاندارد، عملکرد سازمان را در تمامی ابعاد و زمینه‌های فعالیت به دقت ارزیابی نموده و نقش تصمیمات مدیران را در بهبود عملکرد و دستیابی به اهداف سازمانی منعکس نماید (مهدیان و اسدی افشرد، ۱۳۹۲).

با توجه به نقش کلیدی بانک‌ها و مؤسسات مالی به‌عنوان مهم‌ترین نهادهای فعال در بازارهای مالی (اعم از بازار پول و سرمایه)، ارزیابی عملکرد در این نهادها از اهمیت بسزایی برخوردار است. از این گذشته، به دلیل ضرورت برقراری ارتباط با ذی‌نفعان مختلف مانند سهام‌داران، مشتریان، کارکنان، سایر مؤسسات مالی داخلی و بین‌المللی و همچنین دیگر نهادهای فعال در بازارهای مالی، نیاز به شناخت هر چه بیشتر ذی‌نفعان از این نهادها وجود دارد. یکی از روش‌هایی که در جهت شناسایی جایگاه، موقعیت رقابتی و همچنین کیفیت عملکرد بانک‌ها و مؤسسات مالی مورد استفاده قرار می‌گیرد، سنجش عملکرد و رتبه‌بندی این نهادها در ابعاد و

شاخص‌های گوناگون است. در واقع ارزیابی و رتبه‌بندی این نهادها از نظر عملکرد، تصویر روشن و شفافیت از وضعیت آن‌ها را در اختیار ذینفعان و تصمیم‌گیران قرار می‌دهد (مهیدیان و اسدی افشرد، ۱۳۹۲).
 ارزیابی عملکرد سازمان‌ها و بنگاه‌های اقتصادی دارای فعالیت مشابه و بررسی نتایج حاصل از عملکرد آن‌ها در یک دوره معین، فرآیندی مهم و راهبردی محسوب شده که ضمن تعیین جایگاه رقابتی سازمان نقش قابل توجهی در امر بهبود مستمر و افزایش کیفیت و اثربخشی تصمیمات مدیریت سازمان‌ها دارد. بانک‌ها نیز به عنوان مهم‌ترین نهاد بازار پولی از این امر مستثنی نیستند. از آن جا که کارکرد بهینه بانک‌ها، تأثیر به‌سزایی بر رشد و توسعه اقتصادی کشور بر جای می‌گذارد، ایجاد شرایط و بستری لازم در جهت ارتقاء کیفی و کمی عملکرد بانک‌ها در سایه فضای رقابتی سالم، می‌تواند نقش قابل توجهی در دستیابی به اهداف داشته باشد. در این راستا یکی از روش‌هایی که به بانک‌ها در جهت شناسایی جایگاه و موقعیت رقابتی و کیفیت عملکرد خویش کمک می‌کند، سنجش عملکرد بانک‌ها از ابعاد گوناگون و رتبه‌بندی آن‌ها است. با توجه به اهمیت موضوع و به منظور حصول اهداف مترتب بر آن، تدوین یک الگوی جامع و کامل برای ارزیابی عملکرد بانک‌ها ضروری به نظر می‌رسد (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۰).
 با توجه به اهمیت موضوع در این تحقیق به تحلیل و بررسی شاخص‌های سلامت بانکی بر اساس معیارهای CAMEL در سال ۱۳۹۶ پرداخته می‌شود.

۱-۲. کفایت سرمایه

این نماگر نشان‌دهنده پایداری عملیاتی بانک خصوصاً هنگام مواجهه با شوک‌های مالی موقت است؛ به طوری که بانک هماهنگ با ظرفیت ریسک‌پذیری خود عمل کند. سرمایه، هزینه سیستماتیک بالقوه را نیز نشان می‌دهد چرا که ارزش ویژه واقعی یک بانک هنگام وقوع نکول را منعکس می‌سازد (کارلین، ۱۹۸۴).

رشد میانگین درآمد یا محصول سرانه، نتیجه رشد منابعی است که به طور کلی سرمایه خوانده می‌شود (هایامی، ۱۳۸۰). کفایت سرمایه عبارت است از: حق مالی مالک یا ادعای مالکان شرکت نسبت به دارایی‌های یک شرکت و کفایت سرمایه یعنی برآورد قدرت پرداخت دیون مالی یک مؤسسه (شفیع زاده و همکاران، ۱۳۸۵:۳۱).
 رشد میانگین درآمد یا محصول سرانه، نتیجه رشد منابعی است که به طور کلی سرمایه خوانده می‌شود (هایامی، ۱۳۸۰). کفایت سرمایه عبارت است از: حق مالی مالک یا ادعای مالکان شرکت نسبت به دارایی‌های یک شرکت و کفایت سرمایه یعنی برآورد قدرت پرداخت دیون مالی یک مؤسسه (شفیع زاده و همکاران، ۱۳۸۵:۳۱).

۲-۲. کیفیت دارایی

اساساً، سود یا زیان بانک به کیفیت دارایی‌های عایدی زای آن بستگی دارد. هرچه کیفیت دارایی‌ها بالاتر باشد، سود عملیاتی بانک در بلندمدت نیز بیشتر خواهد بود (گری، ۲۰۰۵).

در این بخش، به معرفی بعضی از نسبت‌های مربوطه پرداخته می‌شود.

۱) نسبت مطالبات غیر جاری: یکی از مشکلات اساسی که امروزه بانک‌ها با آن مواجه هستند مشکل مطالبات غیر جاری و تسهیلات و وصول نشده آن‌هاست. وجوه مطالبات غیر جاری از یک طرف منابع درگیر در بخش اعتباری را راکد و بلااستفاده کرده است و از طرف دیگر فرصت استفاده سایر مشتریان از منابع بانک را گرفته و در نتیجه سودآوری بانک کاهش می‌یابد. گرفتن وثایق اگرچه شرط لازم جهت اعطای تسهیلات می‌باشد اما شرط کافی نیست. درواقع وجود مطالبات غیر جاری در سیستم بانکی بیانگر ناکارآمدی این روش در بازپرداخت تسهیلات اعطایی می‌باشد. از جمله عوامل ایجاد مطالبات غیر جاری می‌تواند به رکود بخش واقعی اقتصاد اشاره نمود. رکود حاکم بر بخش‌های اقتصادی باعث ناتوانی بخش تولیدی در بازپرداخت تسهیلات دریافتی می‌شود. همین امر مطالبات غیر جاری را افزایش می‌دهد. در واقع وجود مطالبات غیر جاری باعث بلوکه شدن بخش مهمی از منابع بانک که می‌توانست در بخش تولیدی مورد استفاده قرار گیرد خواهد شد که در نتیجه آن بخش تولیدی را با رکود بیشتری مواجه خواهد ساخت.

به دلیل اهمیت بررسی مطالبات غیر جاری از دو شاخص مهم نسبت مطالبات غیر جاری به کل تسهیلات و به سرمایه پایه در تحقیقات استفاده می‌شود. این نسبت‌ها نشان می‌دهد که چند درصد از خالص تسهیلات بالفعل (اعم از جاری و غیر جاری) و وصول نشده است و مشتریان بانک یا موسسه اعتباری در بازپرداخت چه درصدی از کل تسهیلات اعطایی نکول کرده‌اند. مقدار این شاخص و روند زمانی آن میزان ریسک اعتباری را انعکاس داده و به طور کلی میزان کفایت و کارایی سیاست‌های اعتباری (کیفیت دارایی و مدیریت) بانک را نشان می‌دهد.

۲) نسبت دارایی‌های درآمدزا: دارایی‌های درآمدزا به دارایی‌هایی گفته می‌شود که در جهت کسب سود و کارمزد ایجاد شده‌اند. این دارایی‌ها عمدتاً شامل تسهیلات اعطایی، سرمایه‌گذاری‌ها و مشارکت‌ها است. این نسبت نشان می‌دهد که بانک چند درصد از منابع خود را به فعالیت‌های سودآور اختصاص داده است نسبت سرمایه‌گذاری به کل دارایی نشان می‌دهد چه بخشی از دارایی‌های درآمدزا به سرمایه‌گذاری‌ها و مشارکت‌ها اختصاص یافته است و بانک تا چه اندازه در معرض ریسک اعتباری قرار دارد.

۳) نسبت تسهیلات در فعالیتهای اقتصادی: نسبت تسهیلات در فعالیتهای اقتصادی حاصل تقسیم تسهیلات اعطایی به هریک از بخش‌های اقتصادی به کل تسهیلات می‌باشد. مقدار این شاخص تمرکز یا تنوع تسهیلات اعطایی را در ارتباط با فعالیت‌ها و یا هر یک از بازارها را نشان می‌دهد و بالا بودن این نسبت نشانه بالا بودن ریسک تمرکز در یک فعالیت و ترکیب نامناسب پرتفوی و ریسک اعتباری می‌باشد.

۲-۳. کیفیت مدیریت

کیفیت مدیریت در بلندمدت بر عملیات بانک تأثیر می‌گذارد. ارزیابی کیفیت مدیریت سه - سه جنبه - سه را دربر می‌گیرد: مدیریت عمومی، مدیریت ریسک و سازگاری با قوانین و مقررات. مدیریت عمومی، ساختار و ترکیب مدیریت، کیفیت حاکمیت شرکتی، شفافیت و اثربخشی کمیته‌ها را تحت پوشش قرار می‌دهد.

مدیریت ریسک، فرآیند نظارت بر اعضای هیئت‌مدیره، سیاست‌ها و رویه‌ها؛ فرآیند مدیریت و کنترل‌های داخلی جامع را در بر می‌گیرد. ریسک بانک همچنین از منظر سازگاری با قوانین و مقررات خاصی چون حد وام دهی قانونی، عملیات باز ارزی شناسایی مشتریان و سایر تعهدات مورد ارزیابی، قرار می‌گیرد. فراگرد برنامه‌ریزی، سازماندهی، رهبری و نظارت کار اعضای سازمان و استفاده از همه منابع موجود سازمانی برای تحقق هدف‌های مورد نظر سازمان (استونر و همکاران، ۱۹۹۵).

۱) نسبت‌های بهره‌وری: یکی از مهم‌ترین شاخص‌هایی که می‌تواند کیفیت مدیریت یک بانک را ارزیابی نماید نسبت‌های بهره‌وری است. از نسبت‌های مهم بهره‌وری می‌توان به نسبت هزینه به ازای هر شعبه، هزینه سرانه، سود به ازای هر شعبه و سود سرانه اشاره نمود. این شاخص‌ها توانایی مدیریت در کنترل هزینه و کسب سود را نشان می‌دهد.

۲) نسبت کارایی: شاخص‌های نسبت سپرده و تسهیلات به شعب میزان کارایی بانک در جذب منابع و تخصیص آن به دارایی‌ها را نشان می‌دهد. این نماگر نشان می‌دهد که به طور متوسط به ازای هر یک از شعب چه میزان سپرده جذب شده است و چه میزان اعتبارات اعطا شده است. در واقع این شاخص‌ها میزان کارایی بانک‌ها را در سطح شعب نشان می‌دهد. نسبت تسهیلات به سپرده نسبتی است که ظرفیت خلق تسهیلات از محل سپرده‌ها را نشان می‌دهد. این نسبت میزان فعالیت بانک را در امر واسطه‌گری و جوجه نشان داده و نحوه مدیریت و چگونگی تخصیص منابع جمع‌آوری شده از محل سپرده‌ها را در اعطای تسهیلات بیان می‌کند. دامنه این نسبت پس از کسر نسبت سپرده قانونی معمولاً بین ۶۰ تا ۸۵ درصد قرار دارد و البته مقدار پایین‌تر از ۶۰ درصد تا حدودی معرف سیاست محافظه‌کارانه بانک و عدم تمایل به اعطای وام به دلیل ریسک‌های موجود در وام‌دهی بوده و عدم فعالیت مؤثر در اعطای تسهیلات منجر به کاهش درآمد واسطه‌گری بانک خواهد شد. از سوی دیگر مقدار بالاتر از ۸۵ درصد نیز بیانگر کسری نقدینگی بانک‌ها جهت تأمین منابع اعتبارات اعطایی و آسیب‌پذیری نسبت به وام‌دهندگان و به نوعی بیانگر بالا بودن ریسک نقدینگی بانک است. بنابراین با توجه به اینکه این دو شاخص به خوبی می‌توانند کارایی بانک‌ها را در مدیریت منابع - مصارف توصیف نمایند. در ادامه شاخص‌های مذکور بررسی و تحلیل می‌شوند.

۲-۴. کیفیت سود

هزینه‌ها - درآمدها (پژویان، ۱۳۸۷: ۶۰) سودآوری یعنی درآمد در طی دوره مالی پس از کسر هزینه‌ها در طی همان دوره (مجتهد زاده و علوی طبری، ۱۳۷۷: ۵۵) سود بنگاه‌ها شامل سود تقسیم شده بین سهامداران، مالیات سود پرداختی و سود انتقال یافته به حساب ذخایر برای سرمایه‌گذاران بعدی به وسیله بنگاه‌ها می‌باشد (تقوی، ۱۳۷۹: ۷). سطح سود، رقابت‌پذیری بانک در صنعت را نشان می‌دهد. یک بانک کارآمد از آنجا که محصولات و خدمات خود را باقیمت نسبتاً پایین‌تری به فروش می‌رساند، سهم بزرگتری از بازار را تصاحب کرده و در مواجهه با رقبای سرسخت مصمم‌تر عمل می‌کند. ارزیابی همچنین نحوه انعطاف مالی بانک را نشان می‌دهد. جنبه‌های این نماگر، بازده دارایی‌ها، بازده حقوق صاحبان سهام، حاشیه سود خالص، کارایی

عملیاتی و روند سود عملیاتی را پوشش می‌دهند. سودآوری شاخصی است که نحوه مدیریت و جایگاه رقابتی بانک را در بانکداری نشان می‌دهد. این شاخص به بانک اجازه می‌دهد تا سطحی از نمای ریسک را تحمل کند و بانک را در برابر مسائل و مشکلات کوتاه‌مدت پشتیبانی نماید.

۱) نسبت بازدهی دارایی و نسبت بازدهی سرمایه: بازده دارایی و بازده سرمایه پرکاربردترین نسبت‌های مربوط به سودآوری بانک‌ها هستند. نسبت بازده دارایی (ROA) معیاری از سودآوری و کارایی بانک در مورد نحوه استفاده از منابع در جهت کسب درآمد و به‌کارگیری ظرفیت بانک را به دست می‌دهد. این نسبت نشان می‌دهد از هر واحد خالص دارایی‌های بانک چند واحد سود خالص (پس از کسر مالیات) به دست می‌آید. عملکرد رضایت‌بخش یک بانک، یک بازده دارایی بین ۱ تا ۲٫۵ درصد خواهد داشت.

۲) نسبت حاشیه سود، حاشیه عملیاتی: نسبت حاشیه عملیاتی نسبتی است که نشان می‌دهد درآمد بانکی معادل چه در صدی از خالص دارایی‌های بانک می‌باشد. این شاخص معیاری برای سنجش کارایی عملیات بانک‌ها بوده و تحلیل سودآوری را از کانال عملیات بانک و کنترل هزینه‌ها نشان می‌دهد. حاشیه سود از تقسیم درآمد خالص بهره‌ای به کل دارایی‌های درآمدزا حاصل شده است و در واقع نشان می‌دهد هر واحد دارایی درآمدزا چند درصد درآمد خالص بهره‌ای ایجاد کرده است. این شاخص معیار دیگری برای تحلیل سودآوری بانک از کانال دارایی‌های درآمدزا را نشان می‌دهد. منظور از دارایی‌های درآمدزا، مجموع مطالبات از بانک مرکزی، مطالبات از بانک‌ها، اوراق مشارکت، تسهیلات اعطایی و سرمایه‌گذاری‌ها و مشارکت‌ها می‌باشد.

۲-۵. نقدینگی

نقدینگی یعنی توانایی و قدرت پرداخت دیون در موعد سررسید آن‌ها، یا وجوه نقدی که در محل مؤسسه در یک گاو صندوق یا بانک نگهداری می‌شوند. به جمع پول و شبه پول نقدینگی می‌گویند، پول به مسکوک و اسکناس گفته می‌شود که در دست اشخاص است به اضافه پولی که در بانک‌ها به صورت سپرده دیداری موجود است شبه پول هم به اوراقی گفته می‌شود که به راحتی و در هر زمانی قابلیت تبدیل به پول نقد را دارند مانند سپرده‌های مدت دار (مجتهدزاده، علوی طبری، ۱۳۷۷:۳۴)

سطح نقدینگی نشان دهنده قابلیت بانک در بهینه ساختن جنبه احتیاطی و سودآوری به طور همزمان است. به کرات دیده شده که کمبود نقدینگی توانسته است یک بانک قادر به پرداخت قروض را به در ماندگی برساند چرا که بانک ناچار بوده برای برآورده ساختن تعهدات مالی جاری، دارایی‌های خود را زیر قیمت اسمی به فروش برساند. جنبه‌های این ناآرامی، ترکیب دارایی‌ها و تعهدات جاری، عدم انطباق سررسید کوتاه مدت، برآورد جریان‌های نقدی و سپرده‌ها را در برمی‌گیرد. نقدینگی، در دسترس بودن وجه نقد یا معادل‌های وجه نقد است. پس می‌تواند گفت ریسک نقدینگی عبارت است از ریسک عدم آمادگی بانک برای تأمین تسهیلات اعطایی یا پرداخت به موقع دیون بانک (بنکرز، ۲۰۰۵).

نسبت‌های نقدینگی تحت تأثیر تعاریف مختلف از دارایی‌های نقد، نهایتاً طیف متنوعی از اعداد و ارقام را تشکیل می‌دهد و در اغلب کشورها مفهوم نقد و دارایی‌های نقدینه، معادل دارایی‌های نقد و دارایی‌هایی که سریعاً و بدون تحمل زیان قابل تبدیل به نقد است را شامل می‌شود.

۱) نسبت مقاومت بانک در شرایط بحران نقدینگی: مدیریت نقدینگی بانک از جمله عوامل اثرگذار بر مقاومت بانک در شرایط بحران نقدینگی است، از جمله شاخص مقاومت بانک‌ها می‌توان به نسبت دارایی‌های نقد به کل سپرده اشاره نمود. دارایی نقد در این تحقیق شامل نقد موجود در صندوق، مطالبات از شبکه بانکی و اوراق مشارکت می‌باشد. نسبت ماندگاری سپرده نیز حاصل تقسیم سپرده سرمایه‌گذاری به سپرده فرار است. سپرده فرار حاصل مجموع سپرده جاری و قرضه الحسنه می‌باشد. نسبت دارایی‌های نقد به کل سپرده نشان دهنده آن است که در مقابل خروج چه میزانی از سپرده‌های بانک، دارایی‌های با درجه نقد شوندگی بالا وجود دارد. بالا بودن این نسبت حاکی از توان بانک جهت جایگزینی وجوه نقد قابل دسترس در زمان خروج سپرده‌ها در شرایط بحرانی است. بدیهی است که هر چه مقدار کمی این نسبت پایین‌تر باشد، قابلیت انعطاف‌پذیری بانک در تأمین منابع لازم و به هنگام کمتر خواهد بود. در نتیجه بانک مجبور خواهد شد تا جهت مقابله با شکاف نقدینگی حاصل از خروج سپرده‌ها در شرایط بحرانی متحمل زیان‌های آشکار گردد. نسبت ماندگاری سپرده نیز نشان می‌دهد بانک در مقابل هر واحد سپرده فرار به چه میزان سپرده سرمایه‌گذاری جذب نموده است. (رجبی، ۱۳۸۹).

۲) نسبت پوشش نوسانات، پوشش بدهی کوتاه‌مدت نسبت بدهی پر نوسان: نسبت پوشش نوسانات به صورت نسبت دارایی‌های نقد به سپرده فرار تعریف شده است. این نسبت نشان می‌دهد چه سهمی از مجموع سپرده‌های فرار بانک بدون صرف زمان و هزینه فقط از محل وجوه نقد قابل پرداخت است. سپرده فرار سپرده‌هایی هستند که از ثبات کافی برخوردار نیستند و سپرده‌های دیداری، سپرده‌های پس انداز را شامل می‌شوند. این نسبت توان تأمین نقدینگی بانک را جهت پاسخ‌گویی به برداشت از سپرده‌های فرار نشان می‌دهد.

نسبت پوشش بدهی کوتاه‌مدت که به صورت نسبت دارایی نقد به بدهی کوتاه‌مدت تعریف شده است، میزان پوشش بدهی‌های کوتاه‌مدت را از محل دارایی‌های نقدینه نشان می‌دهد. مقدار این نسبت و روند زمانی آن و وضعیت نقدینگی بانک و موسسه اعتباری را منعکس نموده و نشان می‌دهد ریسک نقدینگی ناشی از عدم تطابق سررسید دارایی‌ها و بدهی‌های کوتاه‌مدت تا چه میزان است. بدهی کوتاه‌مدت شامل سپرده فرار، بدهی به بانک مرکزی و بدهی به شبکه بانکی است. از سوی دیگر انواعی از سپرده‌ها مانند سپرده‌های دیداری و سپرده‌های پس‌انداز کوتاه‌مدت، همواره تحت عنوان بدهی فرار طبقه‌بندی می‌شوند. از این رو نگهداری سطح مناسبی از دارایی‌های با درجه نقد شوندگی بالا در شرایط عادی جهت جایگزینی وجوه نقد قابل دسترس در مقابل خروج سپرده‌های فرار، لازم و ضروری می‌باشد. نسبت سپرده‌های فرار که این نسبت سهم سپرده‌های فرار را از مجموع سپرده‌ها نشان می‌دهد. این نسبت معیاری از ترکیب و کیفیت سپرده‌های بانک از نظر

نزدیکی به نقد شدن می‌باشد. نسبت سپرده فرار به کل سپرده به‌عنوان نسبت بدهی پر نوسان در نظر گرفته شده است.

۳. روش شناسی پژوهش

۳-۱. روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده توصیفی و به طور مشخص از نوع مطالعه موردی می‌باشد.

از آنجا که در این تحقیق ابتدا به بررسی شاخص‌های سلامت بانکی در ایران می‌پردازیم، لذا روند تغییرات هر شاخص با توجه به شرایط اقتصاد در دوره مزبور تحلیل گردید. به این صورت که در مرحله اول بررسی آماری روند هر شاخص انجام شد و در مرحله دوم، تحلیل آن با توجه به واقعیات و شرایط دوره‌ای اقتصاد انجام شد، لذا روش مورد استفاده در این پژوهش از نوع روش «توصیفی-تحلیلی» می‌باشد. لذا در تحقیق حاضر پس از تهیه کلیات تحقیق و مطالعه و جمع‌آوری مبنای نظری آن، داده‌های حاصل از این عوامل بر اساس ترازنامه و صورت سود و زیان جمع‌آوری شده و در نهایت بر اساس تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از نرم افزار اکسل، نتیجه‌گیری و پیشنهادات ارائه گردیدند.

۳-۲. روش جمع‌آوری داده‌ها

اطلاعات مربوط به ادبیات و داده‌های مربوط به تحقیق به روش «کتابخانه‌ای» و از طریق «مراجعه به اسناد مکتوب» از قبیل کتاب‌ها، مقالات علمی، پایان‌نامه‌ها، فایل‌های دیجیتال و ... جمع‌آوری شدند. با توجه به اینکه شاخص‌های سلامت بانکی شاخص‌هایی شناخته شده و متعارف هستند و استاندارد تعریف شده ای دارند، با مراجعه به مراکز معتبر اعتبارسنجی جهانی در حوزه پول و بانکداری بخشی از اطلاعات کلی مربوط به صنعت بانکداری ایران جست‌وجو شد. از این رو به شاخص‌های استاندارد «صندوق بین‌المللی پول» و «بانک جهانی» مراجعه شد. از طرف دیگر با توجه به اینکه محاسبه برخی از شاخص‌ها نیازمند اطلاعات دقیق‌تری بود، با مراجعه به گزارش‌های «بانک مرکزی» مربوط به اطلاعات بانک‌ها و ترازنامه بخش دیگری از آمارها محاسبه شده است. همچنین محاسبات «مرکز آمار» و نیز گزارش‌های تفصیلی «مؤسسه عالی بانکداری ایران» بخشی دیگر از اطلاعات مورد نیاز این تحقیق را فراهم کردند. به علاوه پس از جمع‌آوری داده‌ها از طریق منابع موجود، با ورود اطلاعات به نرم افزار EXCEL از توابع آن برای محاسبه متغیرهای تحقیق استفاده شده است. سپس متغیرهای مورد نظر برای آزمون فرضیات تحقیق با استفاده از فرمول‌های بیان شده محاسبه گردید. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، نسبت‌های سنجش شده در طول دوره زمانی با مدنظر قرار دادن گزارش سالانه آن، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

۳-۳. قلمرو پژوهش

- قلمرو زمانی این پژوهش مقطع زمانی داده‌های بانک‌ها در سال ۱۳۹۶ را شامل می‌شود.

- قلمرو مکانی این پژوهش بانک‌های ایران را شامل می‌شود.
- قلمرو موضوعی این پژوهش بررسی سلامت نظام بانکی بانک‌های دولتی، خصوصی و خصوصی-دولتی با در نظر داشت معیارهای شاخص CAMEL است.

۳-۴. جامعه و نمونه پژوهش

جامعه آماری مد نظر همه بانک‌ها و مؤسسات مالی ایران می‌باشد؛ اما از آنجا که همه اطلاعات مورد نیاز تمام این بانک‌ها و مؤسسات قابل دسترسی نمی‌باشد، برخی بانک‌ها در این تحقیق به‌عنوان نماینده انتخاب شده‌اند.

برای هر یک از سه دسته بانک‌های دولتی، خصوصی و دولتی-خصوصی تعدادی از بانک‌ها منتخب هستند. لذا نمونه آماری عبارت است از:

بانک‌های دولتی: توسعه تعاون، کشاورزی، مسکن، صنعت و معدن

بانک‌های خصوصی: کارآفرین، اقتصاد نوین و گردشگری

بانک‌های خصوصی-دولتی: صادرات، ملت و رفاه کارگران

انتخاب این بانک‌ها بر اساس پروپوزال و نظر متخصصان این حوزه بوده است، همچنین دیگر دلایل اتخاذ این نمونه‌ها عبارتند از:

۱) این بانک‌ها در بین دیگر بانک‌ها شاخص‌تر و دارای سرمایه بیش‌تری می‌باشند.

۲) سعی شده است که کارکردهای تخصصی، تجاری و... هم در نمونه لحاظ شود؛ بدین معنا که نمونه شامل همه اقسام کارکردها باشد.

۳) این بانک‌ها از لحاظ تعداد مخاطبین و اثربخشی در نظام بانکی کشور نیز حائز اهمیت و جایگاه ویژه هستند.

از طرفی آمار دقیق این نمونه‌ها بر اساس صورت مالی بانک‌ها به دست می‌آید، لذا بحث از روش نمونه‌گیری عملاً بی‌معنا و خالی از محل است؛ اما اگر مراد از روش نمونه‌گیری هدفمندی یا غیر هدفمندی آن است، روش نمونه‌گیری این تحقیق از نوع روش غیر احتمالی (هدفمند) می‌باشد.

۳-۵. روایی و پایایی داده‌ها

از آنجا که آمار داده‌های تحقیق بر اساس صورت‌های مالی بانک‌ها می‌باشد و این آمار از ترازنامه‌های بانکی به صورت دقیق استخراج شده است، تعداد دفعات محاسبه تغییری در نتیجه ایجاد نمی‌کند و لذا داده‌ها پایاست.

همچنین به این دلیل که فرمول‌های سلامت بانکی متفق القول ادبیات علمی رایج در این تحقیق اتخاذ شده است و مصوب بازل می‌باشد، لذا اینکه داده‌ها گویای مقصود ما برای سنجش مؤلفه‌های سلامت بانکی باشند، سابقاً اثبات شده است و در این تحقیق از آن فرمول‌ها استفاده شده است؛ از این رو قطعاً روایی محقق است.

۳-۶. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در مرحله اول تحقیق که به معرفی شاخص‌ها، مرور ادبیات و ارزیابی شاخص‌های سلامت بانکی در ایران پرداختیم، از روش مطالعه کتابخانه‌ای و تحلیل اسنادی استفاده شد.

در مرحله دوم که به آسیب شناسی و تحلیل شاخص‌ها و همچنین ارائه راهکارهایی جهت ارتقای شاخص‌ها پرداختیم، از روش مصاحبه با خبرگان استفاده شد. از این رو با احصاء نظر خبرگان اطلاعات مزبور با روش تحلیلی-توصیفی تجزیه و تحلیل شد. در این روش اعداد استخراج شده با استانداردهای بازل و نیز ابلاغی بانک‌ها مقایسه شدند و به رتبه‌بندی و یا تحلیل وضعیت بانک بر اساس امتیاز کسب شده پرداختیم.

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

در این بخش به بررسی شاخص‌ها (شاخص کیفیت دارایی، کیفیت سودآوری، کیفیت نقدینگی و کیفیت مدیریت) در بانک‌های منتخب مبتنی بر صورت‌های مالی این بانک‌ها پرداخته شده است.

۴-۱. کفایت سرمایه

در جدول زیر شاخص کفایت سرمایه بانک‌های منتخب آمده است؛ بانک‌ها بر اساس رتبه و بالاترین کفایت سرمایه مرتب شده‌اند.

جدول شماره (۱) شاخص کفایت سرمایه در بانک‌های منتخب

رتبه	بانک	کفایت سرمایه
۱	کارآفرین	۹/۹
۲	اقتصاد نوین	۶/۴
۳	ملت	۵/۹
۴	کشاورزی	۵/۴۷
۵	مسکن	۴/۸۷
۶	رفاه کارگران	۲/۵
۷	صنعت و معدن	۱/۱۷
۸	گردشگری	-۰/۳۹
۹	صادرات	-۲/۴
۱۰	توسعه تعاون	عدم افشا

بانک‌ها و مؤسسات اعتباری موظفند وضعیت کفایت سرمایه خود شامل میزان دارایی‌های در معرض ریسک، میزان و ساختار سرمایه، نسبت کفایت سرمایه و نسبت کفایت سرمایه درجه یک را در مقاطع زمانی یک‌ساله منتهی به اسفندماه و شش‌ماهه منتهی به شهریورماه، در پایگاه اطلاع‌رسانی خود منتشر نمایند. با این وجود عمده بانک‌ها به این مصوبه عمل نکرده و نرخ کفایت سرمایه را تنها در صورت‌های مالی سالانه خود منعکس می‌کنند.

بر اساس رتبه‌بندی انجام شده، بانک کارآفرین با نسبت کفایت سرمایه ۹/۹ درصد، رتبه اول را به خود اختصاص داده است و بعد از آن به ترتیب اقتصاد نوین و ملت قرار دارند.

در مورد بالا بودن نسبت کفایت سرمایه بانک کارآفرین باید بیان داشت که این بانک به دلیل عدم داشتن سرمایه‌گذاری و مشارکت، صرفاً در معرض ریسک اعتباری قرار دارد و نسبت به سایر بانک‌ها و مؤسسات، سرمایه کمتری برای پوشش ریسک خود نیاز دارد.

بنابراین ضروری است به منظور کاهش ریسک نظام بانکی در کشور، بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در مدیریت دارایی‌ها و سپرده‌های نزد خود، دقت و تخصص را به کارگیرند و دارایی‌های با ریسک خود را کاهش داده و یا سرمایه خود را افزایش دهند. در این میان بایستی بانک مرکزی و مسئولان نظارتی از تصمیمات و ابزارهای قانونی خود برای جهت‌دهی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری استفاده نموده و بانک‌های متخلف و مشکل‌دار را جریمه یا منحل نمایند؛ در غیر این صورت، ترکیب پر ریسک دارایی‌های بانک‌ها منجر به بحران بانکی خواهد شد.

۴-۲. کیفیت دارایی

از آنجا که بانک‌ها باید در مورد تخصیص وجوه سپرده‌گذاری شده نزد آن‌ها تصمیم بگیرند، این تصمیم، سطح ریسک اعتباری و احتمال نکول آن‌ها را شکل می‌دهد؛ بنابراین با معیاری چون بررسی کیفیت دارایی‌های بانک که شامل وام‌ها می‌شود، می‌توان به این بعد از هدف‌های ارزیابی بانک‌ها دست یافت. بر اساس اطلاعات منتشره صورت‌های مالی بنگاه‌ها در سال ۱۳۹۶ این شاخص را برآورد کرده‌ایم.

در این بخش با توجه به اهمیت بررسی مطالبات غیر جاری از دو شاخص مهم نسبت مطالبات غیر جاری به کل تسهیلات و به سرمایه پایه استفاده می‌شود. این نسبت‌ها نشان می‌دهد چند درصد از خالص تسهیلات بالفعل (اعم از جاری و غیر جاری) وصول نشده است و مشتریان بانک یا موسسه اعتباری در بازپرداخت چه درصدی از کل تسهیلات اعطایی نکول کرده است. مقدار این شاخص و روند زمانی آن میزان ریسک اعتباری بانک را انعکاس داده و به طور کلی میزان کفایت و کارایی سیاست‌های اعتباری (کیفیت دارایی و مدیریت) بانک را نشان می‌دهد.

با توجه به جدول ذیل به وضوح روشن است که نسبت مزبور در بانک‌های خصوصی بالاتر است و این نشان‌دهنده اختلال مدیریتی و کنترلی این بانک‌ها و یا احتمالاً فسادهایی در ساختار تصمیم‌گیری است. از سویی از بین بانک‌های نیمه‌دولتی و دولتی بانک صادرات و صنعت و معدن دارای نسبت بالا هستند.

در واقع این موضوع بیانگر وجود زنگ خطر در سیستم بانکی و ناکافی بودن روش‌های اجرایی موجود جهت بازپرداخت اعتبارات دریافتی از سوی مشتریان می‌باشد. وجود مطالبات معوق بالا اثر منفی بر سودآوری، توان بانک در ارائه تسهیلات، جذب مشتریان و در نهایت ورشکستگی بانک خواهد شد. با توجه به ارتباط بانک‌ها با یکدیگر ایجاد مشکل برای یک بانک به سایر بانک‌ها انتقال خواهد یافت و در نهایت شبکه بانکی کشور دچار مشکل خواهد شد. از سوی دیگر بالا بودن نسبت مطالبات غیر جاری به سرمایه نیز بیانگر ناکافی بودن

سرمایه بانک جهت پوشش ریسک ناشی از مطالبات غیر جاری بوده است. همان طور که در بخش کیفیت مدیریت و سودآوری نیز مشاهده خواهد شد این بانک از نظر مدیریت هزینه در مقایسه با سایر بانکها ضعیف عمل کرده است و از نظر شاخصهای سودآوری نیز کمترین مقدار سودآوری را دارد؛ به عبارت دیگر بلوکه شدن منابع در این بانک ناشی از مطالبات غیر جاری سودآوری بانک را کاهش داده است.

جدول شماره (۲) شاخص کیفیت دارایی (نسبت مطالبات غیر جاری به کل تسهیلات-درصد)

رتبه	بانکها	شاخص کیفیت دارایی
۱	رفاه کارگران	۱/۷۶
۲	مسکن	۶/۲۳
۳	توسعه تعاون	۷/۳۷
۴	ملت	۹/۵۱
۵	صنعت و معدن	۱۰/۰۱
۶	کشاورزی	۱۶/۱۳
۷	صادرات	۱۹/۹۷
۸	گردشگری	۲۳/۹۷
۹	اقتصاد نوین	۲۴/۶۴
۱۰	کارآفرین	۲۶/۹۸

در این بین، بانک رفاه کارگران کمترین مقدار نسبت مطالبات غیرجاری به تسهیلات اعطایی را داشته است. معوق شدن مطالبات بانکها باعث افزایش هزینهها، بلوکه شدن قسمتی از منابع بانک، کاهش دفعات گردش مطالبات و افزایش دوره وصول مطالبات، عدم امکان برنامه ریزی دقیق و مؤثر، افزایش ریسک اعتباری، کاهش توانایی پاسخگویی (ارائه خدمات) به مشتریان، ایجاد خلل در گردش وجوه نقد، اتلاف وقت و منابع بانک و در نهایت کاهش رتبه بانک در رتبه بندیهای داخلی و بین المللی خواهد شد. در همین راستا از موارد ضروری جهت کاهش مطالبات غیر جاری، شناسایی مشتریان بانک و توان آنها در بازپرداخت تسهیلات دریافتی می باشد.

۳-۴. کیفیت مدیریت

این مورد معمولاً از طریق بررسی کیفی و بررسی سیستمهای مدیریتی، فرهنگ سازمانی، مکانیسمهای کنترلی و سایر موارد انجام می شود. این مورد همچنین از طریق نظارت و بررسی از درون بانک نیز انجام می شود. معمولاً در بررسی کارایی و اثربخشی منابع، رشد درآمد به حداکثر مقدار آن، کاهش هزینه و تسهیل در استفاده از بهره‌وری بانک و ... تأکید می شود. برای این مورد می توان از نسبتهایی مثل نسبتهای بهره‌وری (کارکنان و شعب) و نسبتهای کارایی استفاده نمود که در ادامه تحلیل هر شاخص برای هر بانک ارائه می گردد.

۴-۴. نسبت‌های بهره‌وری

یکی از مهم‌ترین شاخص‌هایی که می‌تواند کیفیت مدیریت یک بانک را ارزیابی نماید^۱ نسبت‌های بهره‌وری است. از نسبت‌های مهم بهره‌وری می‌توان به نسبت هزینه به ازای هر شعبه، هزینه سرانه، سود به ازای هر شعبه و سود سرانه اشاره نمود. این شاخص‌ها توانایی مدیریت در کنترل هزینه و کسب سود را نشان می‌دهد. مرسوم‌ترین شاخص جهت سنجش کیفیت مدیریت، هزینه‌های پرسنلی بر درآمد ناخالص بانک است که در این نوشتار از آن استفاده نموده‌ایم. بر اساس اطلاعات منتشره صورت‌های مالی بنگاه‌ها در سال ۱۳۹۶ این شاخص را برآورد کرده‌ایم.

جدول شماره (۳) شاخص کیفیت مدیریت

(بر اساس نماگر بهره‌وری کارکنان: هزینه‌های پرسنلی بر درآمد ناخالص بانک- درصد)

شاخص کیفیت مدیریت	بانک	رتبه
۵/۱۸	صنعت و معدن	۱
۲۴/۲۱	گردشگری	۲
۳۳/۹۶	کارآفرین	۳
۴۱/۹۳	ملت	۴
۴۸/۸۰	مسکن	۵
۵۰/۵۲	اقتصاد نوین	۶
۵۲/۴۰	کشاورزی	۷
۷۴/۱۲	رفاه کارگران	۸
۱۰۹/۲	صادرات	۹
۱۷۷/۱۲	توسعه تعاون	۱۰

در این بین بانک صادرات و توسعه تعاون بالاترین مقدار را دارند. اختلاف فاحش این مقدار برای این دو بانک نسبت به دیگر بانک‌ها گویای این مطلب است که این بانک سیستم مدیریتی قوی‌تری دارد؛ الگوی مدیریت این بانک قابل ملاحظه و برای همه بانک‌ها درس آموز است.

۴-۵. نسبت‌های بازدهی و سودآوری

سودآوری شاخصی است که نحوه مدیریت و جایگاه رقابتی بانک را در بانکداری نشان می‌دهد. این شاخص به بانک اجازه می‌دهد تا سطحی از نمای ریسک را تحمل کند و بانک را در برابر سایر مسائل و مشکلات کوتاه‌مدت، پشتیبانی نماید.

^۱ هزینه سرانه حاصل تقسیم هزینه کل بانک به تعداد کارکنان می باشد.

۴-۶. نسبت‌های بازدهی دارایی و نسبت بازدهی سرمایه

بازده دارایی‌ها و بازده سرمایه پرکاربردترین نسبت‌های مربوط به سودآوری بانک‌ها هستند. نسبت بازده دارایی‌ها (ROA) معیاری از سودآوری و کارایی بانک در مورد نحوه استفاده از منابع در جهت کسب درآمد و به کارگیری ظرفیت بانک را به دست می‌دهد. این نسبت نشان می‌دهد از هر واحد خالص دارایی‌های بانک چند واحد سود خالص (پس از کسر مالیات) به دست می‌آید.

بازده سرمایه (ROE) معیار مستقیمی از بازده سهامداران است. این نسبت نشان می‌دهد به ازاء هر واحد سرمایه چند واحد سود خالص کسب شده است. این نسبت معیاری از توان سودآوری بانک و همچنین توان بانک در جذب سرمایه جدید و تأمین مالی می‌باشد. بر اساس اطلاعات منتشره صورت‌های مالی بنگاه‌ها در سال ۱۳۹۶ این شاخص را برآورد کرده‌ایم.

جدول شماره (۴) شاخص کیفیت درآمد: نسبت بازده دارایی

رتبه	بانک‌ها	شاخص کیفیت درآمد
۱	ملت	۰/۰۰۵۱
۲	صنعت و معدن	۰/۰۰۴۲
۳	کارآفرین	۰/۰۰۳۹
۴	مسکن	۰/۰۰۲۷
۵	اقتصاد نوین	۰/۰۰۲۴
۶	رفاه کارگران	۰/۰۰۰۲۸
۷	گردشگری	-۰/۰۰۱۱
۸	کشاورزی	-۰/۰۰۱۳
۹	صادرات	-۰/۰۰۱۹
۱۰	توسعه تعاون	-۰/۰۰۵۵

از این میان دو بانک ملت و صنعت و معدن رتبه بالاتری را به دست آورده‌اند. در تحلیل این موضوع می‌توان به توان جذب سرمایه جدید این دو بانک اشاره کرد. نکته قابل توجه دیگر اینکه دیگر بانک‌ها تقریباً در یک رنج قرار می‌گیرند. در بین بانک‌های خصوصی بانک کارآفرین رتبه بالاتری را در این شاخص به دست آورده است.

۴-۷. کیفیت نقدینگی

اگر چه نسبت‌های نقدینگی تحت تأثیر تعاریف مختلف از دارائی‌های نقد، نهایتاً طیف متنوعی از اعداد و ارقام را تشکیل می‌دهد ولی در اغلب کشورها مفهوم نقد و دارائی‌های نقدینه، معادل دارائی نقد و دارائی‌هایی که سریعاً و بدون تحمل زیان قابل تبدیل به نقد است را شامل می‌شود. بانک‌ها معمولاً در شرایطی که تأمین مالی وجوه مورد نیاز خود در بازارهای سپرده گیری اعم از مشتریان خود یا در بازارهای بین بانکی را از دست می‌دهند مستعد ریسک‌های نقدینگی می‌شوند.

متداول‌ترین شاخص‌ها در زمینه محاسبه کیفیت نقدینگی بانک‌ها، نسبت مقاومت بانک در شرایط بحران نقدینگی، پوشش نوسانات، نسبت پوشش بدهی کوتاه‌مدت و نسبت بدهی پرنوسان می‌باشند. ما در ادامه به تحلیل شاخص نسبت‌های مقاومت بانک در شرایط بحران نقدینگی خواهیم پرداخت.

۴-۸. نسبت‌های مقاومت بانک در شرایط بحران نقدینگی

مدیریت نقدینگی بانک از جمله عوامل اثرگذار بر مقاومت بانک در شرایط بحران نقدینگی است، از جمله شاخص‌های مقاومت بانک‌ها می‌توان به نسبت دارائی‌های نقد به کل سپرده و نسبت ماندگاری اشاره نمود. دارائی نقد در این گزارش شامل نقد موجود در صندوق، مطالبات از شبکه بانکی و اوراق مشارکت می‌باشد. نسبت ماندگاری سپرده نیز حاصل تقسیم سپرده سرمایه‌گذاری به سپرده فرار است. سپرده فرار حاصل مجموع سپرده جاری و قرض الحسنه می‌باشد. نسبت دارائی‌های نقد به کل سپرده نشان دهنده آن است که در مقابل خروج چه میزانی از سپرده‌های بانک، دارائی‌هایی با درجه نقد شوندگی بالا وجود دارد. بالا بودن این نسبت حاکی از توان بانک جهت جایگزینی وجوه نقد قابل دسترس در زمان خروج سپرده‌ها در شرایط بحرانی است. بدیهی است که هر چه مقدار کمی این نسبت پایین‌تر باشد، قابلیت انعطاف‌پذیری بانک در تأمین منابع لازم و به هنگام کمتر خواهد بود. در نتیجه بانک مجبور خواهد شد تا جهت مقابله با شکاف نقدینگی حاصل از خروج سپرده‌ها در شرایط بحرانی متحمل زیان‌های آشکار گردد. نسبت ماندگاری سپرده نیز نشان می‌دهد بانک در مقابل هر واحد سپرده فرار به چه میزان سپرده سرمایه‌گذاری جذب نموده است. در این جا از بین شاخص‌های ارائه شده، رایج ترین نسبت یعنی $L2$ را استفاده کرده‌ایم. این نسبت بیانگر نسبت ذخایر نقد به کل دارایی‌هاست.

جدول شماره (۵) شاخص کیفیت نقدینگی

ردیف	بانک‌ها	شاخص نقدینگی
۱	توسعه تعاون	۰/۰۶۸
۲	صنعت و معدن	۰/۰۵۹۸
۳	ملت	۰/۰۵۹۳
۴	کارآفرین	۰/۰۴۹
۵	اقتصاد نوین	۰/۰۴۱
۶	صادرات	۰/۰۳۹
۷	کشاورزی	۰/۰۳۷
۸	رفاه کارگران	۰/۰۳۳۴
۹	مسکن	۰/۰۳۳۳
۱۰	گردشگری	۰/۰۱۷

جمع‌بندی بررسی نسبت‌های جدول فوق نشانگر آن است که این نسبت برای بانک‌های دولتی به نسبت بالاتر است؛ این بدان معناست که بانک‌های دولتی در شرایط بحران مقاومت بیشتری دارند و پوشش نوسانات آن‌ها قوی‌تر است؛ گرچه از میان بانک‌های خصوصی بانک «کارآفرین» هم در این نسبت بالاتر است.

در ادامه از مجموع نسبت‌های محاسبه شده یک جمع‌بندی و بررسی تطبیقی ارائه می‌دهیم که گویای چالش‌های اساسی پیش روی سلامت نظام بانکی است.

- با توجه به اینکه بانک‌ها تلاش گسترده‌ای برای جذب منابع و در نتیجه افزایش سهم سپرده‌گذاران دارند، این موضوع باعث کاهش توجه آن‌ها به سرمایه بانک شده است. همان‌طور که بررسی شاخص کفایت سرمایه نشان می‌دهد، نسبت کفایت سرمایه در بانک‌های کشور به جز بانک‌های خصوصی پایین است. پایین بودن شاخص کفایت سرمایه به دلیل نقش محافظتی آن، سپرده‌گذاران در برابر زیان‌های احتمالی آسیب‌پذیر خواهند بود. به همین دلیل رعایت استاندارد کفایت سرمایه ضروری است.
- سیستم بانکداری دولتی و خصوصی در زمینه ساختار، استفاده از منابع، متنوع بودن ارقام سرمایه، مدیریت ریسک، انگیزه کسب سود و ... دارای تفاوت‌های اساسی می‌باشند. بانک‌های دولتی در مواقع بحران، همیشه به کمک‌های بانک مرکزی متکی بوده‌اند، در نتیجه ضرورت دستیابی به نسبت حداقل کفایت سرمایه برای سیستم بانکداری دولتی ایران حائز اهمیت چندانی نبوده است و به همین دلیل در شبکه بانکی کشور نیز کمترین کفایت سرمایه را دارند.
- همواره طیف متنوعی از مشتریان نظام بانکی و همچنین تنوع در خواسته‌ها و نیازهای آن‌ها، وجود دارد که سیستم بانکی را وادار به اولویت‌بندی و طبقه‌بندی مشتریان از یک سو و اولویت‌بندی خدمات قابل ارائه از سوی دیگر می‌نماید. فقدان دسته‌بندی مشتریان در نظام بانکی کشور باعث می‌شود تا منابع و اعتبارات به صورت غیر بهینه در میان مشتریان و فعالیت‌های اقتصادی توزیع گردد. در نتیجه مطالبات غیر جاری نیز افزایش خواهد یافت.
- نکته حائز اهمیت دیگر در این رابطه، توجه به مقوله مطالبات و لزوم جلوگیری از بلوکه شدن منابع بانک‌ها است؛ به عبارت دیگر با عدم بازگشت تسهیلات اعطایی به مشتریان، قدرت تسهیلات دهی و در نتیجه سودآوری آن‌ها به شدت کاهش می‌یابد و این امر با توجه به ناممکن بودن افزایش سرمایه از نظر حجم پایین سودآوری، موجب کاهش هرچه بیشتر توان تسهیلات دهی بانک می‌شود.
- از جمله مشکلاتی که بانک‌ها در پی معوق شدن مطالبات با آن روبه رو می‌شوند به این شرح است: افزایش هزینه‌ها، بلوکه شدن قسمتی از منابع بانک، کاهش دفعات گردش مطالبات و افزایش دوره وصول مطالبات، عدم امکان برنامه‌ریزی دقیق و مؤثر، افزایش ریسک اعتباری، کاهش توانایی پاسخگویی (ارائه خدمات) به مشتریان، ایجاد اختلال در گردش وجوه نقد، اتلاف وقت و منابع بانک و در نهایت کاهش رتبه بانک در رتبه‌بندی‌های داخلی و بین‌المللی.
- بانک‌هایی که در دوره مورد بررسی با افزایش مطالبات غیرجاری مواجه شده‌اند با کاهش سودآوری نیز مواجه شده‌اند. همین امر اثر منفی بر سلامت این بانک‌ها نیز داشته است.
- از مواد قانونی مؤثر بر کاهش مطالبات غیر جاری را می‌توان به بند ۲۸ قانون بودجه اشاره نمود که اجازه استمهال بدهی غیر جاری شد. این موضوع باعث عدم شفافیت صورت مالی بانک‌ها و کاهش

- ظاهری مطالبات غیرجاری گردید اما همچنان مسئله وجود مطالبات غیر جاری از عمده مسائل مهم شبکه بانکی کشور می‌باشد.
- نکته حائز اهمیت این است که بانک‌های خصوصی و خصوصی شده بیشتر متمایل به اعطای تسهیلات به بخش خدمات و بازرگانی که زود بازده و دارای سود بالا است می‌باشند و بانک‌های دولتی و تخصصی نیز به دلیل وجود تسهیلات تکلیفی بیشترین تسهیلات را به بخش‌های مولد اعطا نموده‌اند؛ به عبارت دیگر تأمین مالی بخش‌های مولد بیشتر بر عهده بانک‌ها با ماهیت دولتی است که این امر بانک‌های دولتی را بیش از سایر گروه‌های بانکی با چالش افزایش مطالبات غیرجاری مواجه می‌سازد.
  - مقایسه نسبت تسهیلات اعطایی به سپرده در گروه‌های مختلف بانکی حاکی از این است که بانک‌های خصوصی و دولتی در مقایسه با سایر گروه‌های بانکی رویکرد محافظه‌کارانه‌تری را در پیش گرفته‌اند؛ اما بانک‌های خصوصی شده و تخصصی رویکرد ریسک پذیرانه‌تری را در پیش داشته‌اند و بیش از سایر بانک‌ها در معرض خطر عدم توانایی در ایفای تعهدات قرار دارند.
  - نکته حائز اهمیت این است که بانک‌هایی که با افزایش نسبت دارایی‌های درآمدزا مواجه بوده‌اند و بانک‌هایی که از نظر کیفیت مدیریت شاخص‌های بهتری در مقایسه با سایر بانک‌ها داشته‌اند از حاشیه سود و حاشیه عملیاتی بالاتری نیز برخوردارند.
  - به بانک‌هایی که با افزایش کفایت سرمایه ناشی از رویکرد ریسک‌گريزانه از بانک مواجه بوده‌اند با کاهش حاشیه سود و حاشیه عملیاتی مواجه بوده‌اند.
  - بانک‌های کشور به سپرده‌های ارزان قیمت رو آورده‌اند که این موضوع گرچه ممکن است باعث کاهش هزینه بهره‌ای بانک‌ها گردد اما به دلیل کاهش سپرده‌های پایدار، در واقع منابع بلندمدت و قابل اتکا آن‌ها کاهش خواهد یافت که در بلندمدت بانک‌های مذکور را با مشکل تأمین منابع دارایی‌ها و افزایش ریسک نقدینگی مواجه خواهد ساخت.
  - مقایسه گروه‌های مختلف بانکی بیانگر این است که ماندگاری سپرده در بانک‌های خصوصی بیش از سایر بانک‌ها است. ضمن اینکه در این گروه از بانک‌ها همچون بانک‌های خصوصی شده، روند شاخص ماندگاری سپرده نزولی بوده است؛ به عبارت دیگر بانک‌های خصوصی و خصوصی شده متمایل به جذب سپرده فرار شده‌اند. اگر چه این موضوع هزینه بهره‌ای در این گروه بانکی کاهش می‌دهد اما باعث کاهش منابع پایدار و بلندمدت این گروه می‌گردد.
  - بانک‌هایی که با افزایش بدهی پرنوسان و کاهش نسبت دارایی درآمدزا مواجه بوده‌اند، در مدیریت نقدینگی ناموفق عمل نموده و در نتیجه با افزایش ریسک نقدینگی در دوره‌های آتی مواجه خواهند شد.
  - بانک‌هایی که با افزایش پوشش نوسانات و پوشش بدهی کوتاه‌مدت همراه بوده‌اند اما روند نسبت دارایی درآمدزا برای آن‌ها افزایش یافته است، ممکن است در دوره‌های آتی به دلیل عدم تطابق در سررسید دارایی‌ها و بدهی‌ها با افزایش ریسک نقدینگی مواجه شوند.

- به طور غالب بانک‌هایی که با افزایش حساسیت به نرخ ارز مواجه بوده‌اند، با افزایش نسبت‌های مطالبات غیر جاری نیز مواجه بوده‌اند. این موضوع اهمیت مدیریت ریسک نرخ ارز را بیش از پیش می‌سازد.
- با مقایسه سه نوع ریسکی (ریسک ارز، نرخ بهره، قیمت سهام) که بانک‌ها با آن‌ها مواجه هستند، مشاهده می‌شود که حساسیت به ریسک نرخ ارز بیش از سایر ریسک‌ها است؛ به عبارت دیگر نوسانات نرخ ارز بیش از نوسانات نرخ بهره و قیمت سهام بانک‌ها را در معرض خطر قرار می‌دهد.
- سهم مشارکت‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها در دارایی بانک‌ها پایین است. به همین دلیل بانک‌ها کمتر از نوسانات قیمت سهام تأثیر می‌پذیرند.
- همه گروه‌های بانکی با کاهش حساسیت به ریسک بازار مواجه شده‌اند به جز بانک‌های دولتی که به دلیل افزایش فعالیت‌های ارزی، با افزایش در حساسیت به نرخ ارز مواجه شده‌اند.
- پایین بودن حساسیت به قیمت سهام بیانگر این است که بانک‌ها تمایل کمتری به تأثیرپذیری از نا اطمینانی به بازار دارند.
- اگر چه کاهش حساسیت به نرخ بهره از نظر مدیریت ریسک می‌تواند مناسب باشد اما از نظر سودآوری بیانگر کاهش سودآوری در بانک‌ها است. همان‌طور که در بخش سودآوری نیز مشاهده شد بانک‌ها با کاهش سودآوری در سال ۱۳۹۶ مواجه بوده‌اند. از سوی دیگر بانک‌هایی که در مقایسه با سایر بانک‌ها از حساسیت به نرخ بهره بیشتری مواجه هستند در مقایسه با سایر بانک‌ها نیز از سودآوری بیشتری نیز برخوردار هستند.
- بانک‌های کشور به دلیل سهم بالاتر تسهیلات اعطایی در مقایسه با سهم سرمایه‌گذاری‌ها و مشارکت‌ها در دارایی با ریسک اعتباری بیشتری در مقایسه با ریسک بازار مواجه هستند.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

از نظر شاخص نقدینگی بانک‌های تخصصی به دلیل ماهیت فعالیت خاص خود در بدترین وضعیت از نظر این شاخص در شبکه بانکی کشور قرار دارند. پس از این گروه بانکی، بانک‌های دولتی و خصوصی شده قرار دارند. در این میان بانک‌های خصوصی بهترین وضعیت را از نظر شاخص نقدینگی دارا می‌باشند. اگر بانک قوامین را که حداقل بدهی کوتاه‌مدت و بهترین وضعیت نقدینگی را در شبکه بانکی کشور دارد نادیده بگیریم، بانک پاسارگاد در کیفیت نقدینگی بهترین وضعیت را هم در شبکه بانکی کشور و هم در میان بانک‌های خصوصی دارد؛ به عبارت دیگر این بانک در صورت بروز هجوم بانکی، دارایی کوتاه‌مدت لازم برای پوشش بدهی کوتاه‌مدت را دارد و در مقایسه با سایر بانک‌ها از احتمال ریسک نقدینگی کمتری برخوردار است. بانک‌های خصوصی از نظر کیفیت مدیریت نیز از وضعیت مناسب‌تری در مقایسه با سایر گروه‌های بانکی برخوردارند. در مقابل، وضعیت بانک‌های دولتی چندان مناسب نمی‌باشد؛ به عبارت دیگر بانک‌های خصوصی در کسب سود و مدیریت هزینه در مقایسه با سایر گروه‌های بانکی بهتر عمل کرده‌اند. از برخی گزارش‌های دیگر چنین به دست می‌آید که بانک پاسارگاد در شبکه بانکی کشور رتبه اول و بانک کشاورزی نیز بدترین وضعیت را از نظر کیفیت

مدیریت داشته است. بانک‌های کوچک نظیر ایران‌زمین، قوامین و آینده نیز از نظر کیفیت مدیریت وضعیت مناسبی ندارند.

در کل بانک‌های خصوصی از نظر شاخص سلامت بانکی بهتر از سایر گروه‌های بانکی عمل کرده‌اند و در میان شاخص‌ها نیز بهترین وضعیت مربوط به کیفیت مدیریت، کفایت سرمایه و نقدینگی بوده است.

در انتها با توجه به ارزیابی و تحلیل شاخص‌های سلامت بانکی، پیشنهادهایی جهت بهبود شاخص‌های سلامت بانکی ارائه می‌گردد:

- با توجه به اینکه کفایت سرمایه بانک از طریق تغییر در صورت و مخرج کسر امکان‌پذیر است در نتیجه بانک‌ها با توجه به شرایط اقتصادی متفاوت، رویکردهای مختلفی را می‌توانند انتخاب کنند. در شرایط کنونی کشور کاهش اعتبارات اعطایی منجر به کاهش تأمین مالی تولید و در نتیجه رشد اقتصادی می‌گردد؛ بنابراین در این شرایط کاهش اعتبارات اعطایی پیشنهاد نمی‌شود. بلکه با توجه به اینکه کیفیت دارایی‌ها در بانک‌ها پایین است، بهترین گزینه برای بانک‌ها افزایش سرمایه است.
- بانک‌های خصوصی با انتشار سهام امکان افزایش سرمایه را دارند اما به بانک‌های دولتی پیشنهاد می‌شود با توجه به ساختار مالکیت این نوع بانک‌ها، دولت سرمایه آن‌ها را افزایش دهند.
- سرمایه یکی از معیارهای اصلی تعیین اندازه بانک‌هاست. از این رو یکی از مشکلات بانک‌های دولتی پایین بودن میزان سرمایه است؛ بنابراین با افزایش سرمایه بانک‌ها، نسبت کفایت سرمایه آن‌ها بهبود می‌یابد و با افزایش این نسبت، توان وام‌دهی و ارائه تسهیلات به مشتریان در بانک افزایش خواهد یافت.
- بهترین عامل مؤثر در مدیریت کفایت سرمایه برخورداری از یک سیستم اطلاعاتی مدیریتی است. به نحوی که این سیستم تمامی اطلاعات مربوط به یک مشتری در همه زمینه‌ها را در اسرع وقت در اختیار مدیریت بگذارد.
- سیستم مرکزی وثائقی که در رهن بانک هستند، یکی دیگر از عوامل مهم در زمینه کفایت سرمایه است. برخورداری از سیستم مرکزی وثایق بانکدارها این موقعیت را فراهم می‌کند تا با مدیریت صحیح وثایق ترهین شده استفاده بهتری از منابع خود داشته باشند. وثایق مورد پذیرش بانک مرکزی سهم به سزایی در افزایش نسبت حداقل کفایت سرمایه خواهد داشت و فضای بهتری برای ارائه تسهیلات به مشتریان فراهم می‌کند.
- بهتر است برای کاهش مطالبات غیر جاری در کشور قانون‌گذاران از عدم بخشودگی جرائم دیرکرد، عدم استمهال و عدم تقسیط مجدد بدهی‌های بدهکاران شبکه بانکی کشور حمایت نمایند.
- برای کاهش مطالبات غیر جاری به شبکه بانکی کشور پیشنهاد می‌شود توان مالی متقاضیان تسهیلات به صورت دقیق و کارشناسی بررسی شود.

- اگر چه تنوع در سبد دارایی می‌تواند بر کاهش ریسک اعتباری بانک مؤثر باشد اما در بانک‌های تخصصی، تمرکز در بخش تسهیلات اعطایی با کاهش نسبت مطالبات غیر جاری همراه بوده است. دلیل عمده آن، ماهیت وثایق دریافتی و داشتن مشتریان مشخص و شناخته شده در این گروه بانکی می‌باشد؛ به عبارت دیگر شناسایی مشتریان از مهم‌ترین عوامل مؤثر ب کاهش مطالبات غیر جاری است.
- جهت کاهش ریسک اعتباری، به بانک‌ها پیشنهاد می‌شود، سبد اعتبارات خود را متنوع ساخته و بر شناسایی مشتریان تمرکز نمایند.
- بانک‌های کشور باید برای حصول اطمینان از بازپرداخت وجوه وام، علاوه بر اتکا به وثایق سنگین به سمت ارزیابی پروژه‌ها و طرح‌های اقتصادی از لحاظ سودآوری و جریان نقدینگی آن‌ها حرکت نمایند و با تقویت فرایند اعتبارسنجی خود، اعتبارات اعطایی را به پروژه‌های پربازده اختصاص دهند.
- با توجه به این که بانک‌ها ملزم به تمرکز بیشتر بر روی مدیریت نقدینگی و تنظیم منابع و مصارف خود، به نحوی که در اعطای تسهیلات صرفاً از منابع قابل تجهیز خود بهره‌برداری کنند و از به‌کارگیری منابع بانک مرکزی اجتناب ورزند، اهمیت موضوع مدیریت نقدینگی بیش از پیش احساس می‌شود.
- در بحث تجهیز منابع، اگر هدف سودآوری باشد، می‌بایست هدف‌گذاری بر اساس جمع‌آوری منابع ارزان قیمت باشد که در آن صورت، با ریسک عدم پایداری این‌گونه از منابع و سپرده‌ها مواجه می‌شوند و بر عکس، اگر هدف کاهش ریسک باشد، می‌بایست به جمع‌آوری منابع و سپرده‌هایی اقدام کنند که پایداری بیشتری دارند (سپرده‌های مدت‌دار) که این امر با افزایش هزینه‌های عملیاتی همراه است؛ بنابراین ضروری است بانک‌ها ترکیب مناسبی از منابع ارزان قیمت و منابع هزینه‌دار را نگهداری نمایند.
- در بخش تخصیص و توزیع (سپرده‌ها) یا منابع، اگر هدف سودآوری باشد، می‌بایست با توجه به سه وضعیت ممکن تغییر نرخ سود تسهیلات در آینده (افزایش، کاهش، ثبات) تخصیص منابع صورت گیرد که به ترتیب در صورت افزایش نرخ سود به تخصیص تسهیلات کوتاه‌مدت اقدام نماید، در صورت کاهش سود تسهیلات به ارائه تسهیلات بلندمدت اقدام نماید و در صورت ثابت بودن نرخ سود بی‌تفاوت باشد. اگر تخصیص منابع و ارائه تسهیلات با هدف جلوگیری از ریسک باشد، بانک می‌بایست نسبت به پرداخت تسهیلات کوتاه‌مدت اقدام نماید، زیرا تنها در این صورت است که ریسک اعتباری و بازار، به خاطر بازگشت سریع سرمایه به حداقل می‌رسد. بدین ترتیب می‌توان به نوعی از افزایش نرخ ریسک پرداخت تسهیلات (نسبت مطالبات غیر جاری به تسهیلات) کاست.
- ضروری است بانک‌های کشور ترکیب مناسبی از بدهی پرنوسان، پوشش نوسانات، پوشش بدهی کوتاه‌مدت و دارایی درآمدزا داشته باشند تا بتوانند در مدیریت نقدینگی موفق عمل نمایند.
- با توجه به وجود ریسک‌های متفاوت (عملیاتی، اعتباری، بازار) و همچنین مباحث مربوط به سودآوری بانک، بانک‌ها در مورد مدیریت نقدینگی با نوعی نا اطمینانی در انتخاب استراتژی بهینه مواجه

- می‌شوند و ضروری است در فرایند مدیریت نقدینگی به کنترل ریسک‌های مختلف و سودآوری بانک نیز توجه داشته باشند.
- رعایت کفایت سرمایه و کیفیت مدیریت از عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌ها است؛ بنابراین بانک‌ها باید به بهبود کفایت سرمایه و کیفیت مدیریت توجه نمایند و برنامه مدونی برای کنترل هزینه‌های بانک داشته باشند.
  - با توجه به تأثیر حساسیت به ریسک بازار بر سودآوری بانک‌ها، پیشنهاد می‌شود بانک‌ها در کنار مقوله توجه به ریسک اعتباری و نقدینگی، مدیریت ریسک بازار را نیز در اولویت برنامه‌های مدیریت ریسک خود قرار دهند.
  - با توجه به بالاتر بودن ریسک اعتباری در مقایسه با ریسک بازار، توجه به شناسایی مشتریان و روش‌های مؤثر کاهش ریسک اعتباری در بانک‌ها ضروری است.

منابع و مأخذ

منابع فارسی

- احمدیان، اعظم (۱۳۹۲). ارزیابی شاخص‌های سلامت بانکی، مقاله کاری، شماره ۹۲۲۲.
- اسلامی، زهرا؛ بهرامی زوز، مریم؛ رجبی، محمد و میهنی، مریم (فروردین ۱۳۹۰). ضرورت تدوین الگوی رتبه‌بندی بانک‌ها و ارائه مدل پیشنهادی، اداره کل تحقیقات و کنترل ریسک.
- ملا کریمی، نعمت‌الله (۱۳۸۴). الگوی رتبه‌بندی کاملز در چارچوب بانک داری اسلامی: پیشنهاد اضافه شدن S شریعت به این مدل، مجله تازه‌های اقتصاد، سال نهم، شماره ۱۳۲.
- مهدیان، داود و اسدی افشرد، احمد (۱۳۹۳). سوء مدیریت در بانک‌ها و مؤسسات مالی، انتشارات کهکشان دانش.
- هایامی، یوجیرو (۱۳۸۰). اقتصاد توسعه از فقر تا ثروت ملل، غلامرضا آزاد ارامکی، تهران، انتشارات نی.
- شفیق زاده، علی و مقدم، عبدالکریم، (۱۳۸۵). اصول حسابداری، پیام نور، چاپ اول.
- پژویان، ج (۱۳۷۸). اصول علم اقتصاد کلان، انتشارات پیام نور، چاپ ششم.
- مجتهدزاده، ویدا و علوی طبری، حسین (۱۳۷۷). اصول حسابداری (۱)، پیام نور، تهران، چاپ چهاردهم.
- رجبی، علی (بهمن ۱۳۸۹). کمیته نظارت بانکی بال و رهنمودهای آن، مجله بانک و اقتصاد، شماره ۱۱۱.

منابع لاتین

- Banks, E. (2004). Liquidity risk: managing asset and funding risks: Springer.
- Garier, W., (2005). Valuing a bank under IAS/IFSR and Basel II.

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی